

РОЗДІЛ 2. ТЕОРІЯ ТА МЕТОДИКА НАВЧАННЯ (З ГАЛУЗЕЙ ЗНАНЬ)

МЕТОДИКА РОБОТИ З АУДІОКНИГАМИ ХУДОЖНІХ ТВОРІВ
НА ЗАНЯТТЯХ АНГЛІЙСЬКОЇ МОВИ В ЗАКЛАДІ ВИЩОЇ ОСВІТИMETHODS OF USING FICTION AUDIOBOOKS
IN ENGLISH LESSONS AT UNIVERSITY

У статті представлено методику роботи з аудіокнигами художніх творів, визначено етапи та підетапи навчання аудіювання, описано їх мету і зміст. Визначено, що формування англомовної аудитивної компетентності з використанням аудіокниг художніх творів повинно здійснюватися на трьох основних етапах, які поєднують аудиторну та позааудиторну роботу: 1) підготовчому, що передбачає підготовчо-розвивальний підетап для позааудиторної роботи й орієнтаційно-мотиваційний підетап для аудиторної роботи; 2) основному, який охоплює два підетапи: аудиторного аудіювання та самостійного аудіювання; 3) завершальному, що реалізується у процесі аудиторної роботи, інтерактивному та навчальному підетапах, а також позааудиторної роботи на тренувальному та рефлексивному підетапах. Доведено, що за умов поетапної організації навчання аудіювання аудіокниг художніх творів можна досягнути високого рівня англомовної аудитивної компетентності в закладах вищої освіти. Визначено, що методика роботи з аудіокнигами художніх творів повинна відповідати принципам збалансованого підходу до аудіювання, який поєднує: інтенсивне й екстенсивне аудіювання; розвиток умінь аудіювання «згори вниз» та «знизу вгору»; опосередковане та безпосереднє аудіювання; практику в аудіюванні та навчання аудіювати ефективніше; увагу до результату, «продукту» аудіювання (listening to learn), до самого процесу (learning to listen). Встановлено, що аудитивна діяльність із використанням аудіокниг включає підготовку до аудіювання художніх творів, сам процес аудіювання, засвоєння важливої інформації, а також рефлексію свого практичного аудитивного досвіду. Запропонована методика дозволяє вирішувати такі актуальні проблеми сучасної освіти, як удосконалення компетентності в аудіюванні за відсутності автентичного мовного оточення, розвиток навчальної автономії та рефлексивних умінь студентів, формування аудитивних умінь в умовах дистанційного навчання.

Ключові слова: аудіокниги художніх творів, аудіювання, аудитивна компетентність, майбутні учителі, методика навчання аудіювання, етапи навчання аудіювання.

The article presents the procedure of using fiction audiobooks in EFL classes at university. It identifies the stages and sub-stages of learning to listen, describes their purposes and content. It is determined that listening competence development through fiction audiobooks should be carried out in three main stages which combine in-class and out-of-class work of students: 1) pre-listening stage includes out-of-class and in-class preparation for listening; 2) while-listening stage includes two sub-stages: classroom listening and independent listening; 3) post-listening stage includes four sub-stages (an interactive sub-stage, an instructional sub-stage (in-class work), a training sub-stage, a reflexive sub-stage (out-of-class work)). It is proved that under the conditions of step-by-step organization of training in listening to fiction audiobooks, it is possible to achieve a high level of English-speaking competence in non-authentic environment at university. It is determined that the methodological procedure of using fiction audiobooks should comply with the principles of a balanced approach to listening, which combines: intensive and extensive listening; development of top-down and bottom-up listening skills; one-way and two-way listening; practice in listening and learning to listen more effectively; attention to the result, the "product" of listening (listening to learn) and the process itself (learning to listen). It is established that the procedure includes preparation for listening, listening to an audiobook, learning some important information, reflection on the listening experience. The proposed methodological procedure allows solving such problems of modern education as improving students' listening competence in a non-authentic language environment, learner autonomy development, reflection practice, listening skills development during online classes.

Key words: fiction audiobooks, listening, listening competence, future teachers, methods of teaching listening, stages of learning to listen.

УДК 378:37.091.12.011.3-051: [811.111:37.091.33
DOI <https://doi.org/10.32843/2663-6085/2021/41/1.6>

Білянська І.П.,
канд. пед. наук,
асистент кафедри англійської філології
Прикарпатського національного
університету імені Василя Стефаника

Куравська Н.Ю.,
канд. філол. наук,
асистент кафедри англійської філології
Прикарпатського національного
університету імені Василя Стефаника

Постановка проблеми в загальному вигляді.

Велике значення у професійній підготовці майбутніх учителів англійської мови має формування належного рівня їхньої аудитивної компетентності (С 1.2, «автономний досвідчений користувач», IV курс [5, с. 92]), тому впровадження ефективних методик навчання аудіювання в закладах вищої освіти (далі – ЗВО) відповідає потребам сучасності. Доступність аудіокниг (далі – АК) у вигляді цифрових файлів, їхній значний лінгводидактичний

потенціал, наявність інформаційно-комунікаційних технологій є тими чинниками, що посприяли розробленню та практичній реалізації методики формування англомовної аудитивної компетентності з використанням аудіокниг художніх творів (далі – АК ХТ). Запропонована методика дозволяє вирішувати такі актуальні проблеми сучасної освіти, як удосконалення компетентності в аудіюванні за відсутності автентичного мовного оточення, розвиток навчальної автономії та рефлексивних умінь

студентів, формування аудитивних умінь в умовах дистанційного навчання.

Аналіз останніх досліджень і публікацій.

У зарубіжній освіті накопичено значний досвід застосування аудіокниг у навчальному процесі. Дидактичні можливості АК досліджували: Б. Баскін (B. Baskin), К. Бірз (K. Beers), Дж. Браун (J. Brown), М. Буркей (M. Burkey), П. Варлей (P. Varley), Г. Волфсон (G. Wolfson), Т. Гіппл (T. Hipple), С. Гровер (S. Grover), Дж. Йокота (J. Yokota), Р. Касберг (R. Casbergue), Р. Кларк (R. Clark), К. Медіаторе (K. Mediatore), Ф. Серафіні (F. Serafini), Л. Ханеган (L. Hannegan), К. Харріс (K. Harris) та інші. Українськими вченими розроблено методику взаємопов'язаного навчання аудіювання та читання учнів середньої загальноосвітньої школи з поглибленим вивченням іноземної мови з використанням АК ХТ (В.В. Черниш) та методику навчання аудіювання автентичних англомовних драматичних творів студентів старших курсів лінгвістичних спеціальностей (О.О. Сіваченко).

Виділення не вирішених раніше частин загальної проблеми. Незважаючи на підвищений інтерес науковців до АК упродовж останніх років, їхній лінгводидактичний потенціал ще не є цілком реалізованим у практиці навчання іноземних мов. Зокрема, не було досліджено особливості роботи з автентичними АК сучасних оповідань, романів та казок, не визначено етапи та підетапи навчання аудіювання з їх використанням у закладах вищої та загальної середньої освіти, не досліджено особливості використання АК під час дистанційного навчання.

Мета статті – представити експериментально перевірену методику роботи із сучасними англомовними оповіданнями у звукозаписі для формування англомовної аудитивної компетентності майбутніх учителів.

Виклад основного матеріалу. Основною сучасною тенденцією у практиці навчання аудіювання є збалансований підхід, який поєднує: інтенсивне й екстенсивне аудіювання [10, с. 303; 11, с. 3; 12, с. 98]; розвиток умінь аудіювання «згори вниз» та «знизу вгору» [9, с. 4; 11, с. 3; 12, с. 132]; опосередковане та безпосереднє аудіювання [12, с. 189]; практику в аудіюванні та навчання аудіювати ефективніше [7, с. 110; 12, с. 270]; увагу до результату, «продукту» аудіювання (listening to learn) та до самого процесу (learning to listen) [7, с. 117; 12, с. 3]. Тому методика формування англомовної аудитивної компетентності майбутніх учителів із використанням сучасних оповідань розроблена відповідно до принципів збалансованого підходу.

Беручи за основу традиційну в методиці організації роботи з аудіозаписами, що включає три основні етапи (дотекстовий, текстовий, післятекстовий) [5, с. 182], ми виокремили 8 підетапів, які

поєднують аудиторну та позааудиторну роботу. Аналіз особливостей АК ХТ дозволив нам визначити специфіку роботи з ними на кожному підетапі. Отже, формування англомовної аудитивної компетентності з використанням АК ХТ повинно здійснюватись на трьох основних етапах: 1) підготовчому, що передбачає підготовчо-розвивальний підетап для позааудиторної роботи й орієнтаційно-мотиваційний підетап для аудиторної роботи; 2) основному, який включає два підетапи: аудиторне аудіювання та самостійне аудіювання; 3) завершальному, що реалізується у процесі аудиторної роботи на інтерактивному та навчальному підетапах, а також позааудиторної роботи на тренувальному та рефлексивному підетапах (див. табл. 1).

Основна мета підготовчого етапу – підготувати студентів до слухання художнього твору (далі – ХТ), сформуванню «горизонт слухацьких очікувань», передбачити зміст, частково зняти труднощі аудіювання. Зважаючи на складність сприйняття ХТ на слух та їхню значну тривалість (15–30 хвилин), підготовчий етап має охоплювати як аудиторну, так і позааудиторну роботу, тобто підготовчо-розвивальний і орієнтаційно-мотиваційний підетапи.

Метою підготовчо-розвивального підетапу є самостійна підготовка студентів до аудіювання ХТ, яка полягає у виконанні пізнавально-пошукових вправ на активізацію фонових знань, ознайомлення з необхідним предметним змістом ХТ, лексикою тощо, під час розроблення яких потрібно враховувати стадію навчання аудіювання ХТ, специфіку ХТ, особливості групи студентів. Аналіз об'єктивної складності ХТ та передбачення викладачем потенційних проблем, які можуть виникнути у процесі аудіювання ХТ, допоможуть продумати вправи, які готуватимуть до успішного сприйняття ХТ. Така позааудиторна робота студентів необхідна для того, щоб зекономити час для практики в аудіюванні ХТ на аудиторних заняттях.

На орієнтаційно-мотиваційному підетапі створюються умови для того, щоб зацікавити студентів темою твору, сформуванню «горизонт слухацьких очікувань» перед самим прослуховуванням ХТ, семантизувати ключову для розуміння ХТ лексику. Завдання викладача – мотивувати студентів, сприяти аналізу наявних орієнтирів вибраної АК, налаштувати студентів на правильні очікування, що значною мірою полегшить декодування інформації на слух. Опорою для вправ на цьому підетапі можуть слугувати такі орієнтири, як обкладинка АК, назва твору, жанр, ім'я автора та наратора, рейтинг (оцінка), резюме, рецензії, цитати із твору, нагороди тощо.

На основному етапі здійснюється інтенсивне аудіювання ХТ. Тому на цьому етапі варто пропонувати вправи, які б не відволікали від прослуховування ХТ, а навпаки, слугували б

візуально-вербальною опорою. Завдання викладача на основному етапі – допомогти студентам досягти високого рівня розуміння ХТ шляхом обговорення правильних / неправильних відповідей після кожного прослуховування ХТ. Як зазначає І.П. Задорожна, для підготовки майбутніх учителів англійської мови важливі глобальний, детальний і критичний рівні розуміння, а об'єктами перевірки рівня сформованості аудитивної компетентності на IV курсі має бути розуміння деталей та імпліцитної інформації (детальний та критичний рівні розуміння текстів) [3, с. 298]. Як відомо, визначені в методиці види аудіювання (вибіркове, глобальне, детальне, критичне) корелюють із рівнями повноти та правильності розуміння (фрагментарний, глобальний, детальний, критичний) [3, с. 298]. Зрозуміло, що рівня критичного розуміння можна досягти тільки за умови повного та точного розуміння ХТ, тому основний етап повинен включати два підетапи: аудиторне та самостійне прослуховування ХТ, що пов'язано зі значною тривалістю більшості оповідань і обмеженістю часу для їх опрацювання.

Аудиторне прослуховування має забезпечити розвиток і вдосконалення вмінь глобального та детального аудіювання. Втручання викладача під час звучання ХТ є, по суті, неможливим. Студенти самі вирішують, які стратегії використовувати. Перше прослуховування ХТ спрямоване на глобальне розуміння ХТ: розуміння загального фабульного / ситуаційного контексту, теми ХТ. Комунікативна настанова – це відповіді на запитання щодо основного змісту. На основі дослідження О.Г. Богданової схилиємось до думки, що двох – трьох питань може бути досить для перевірки адекватності глобального розуміння ХТ [2, с. 139]. Обговорення цих питань у парах, а потім усією групою є прийомами комунікативно орієнтованого навчання.

Самостійне визначення рівня адекватності розуміння основного змісту ХТ варто проводити на рефлексивному підетапі (завершальний етап) за допомогою щоденника аудіювання для необхідних записів. Якщо глобальне розуміння тексту визначається за допомогою трьох спеціальних запитань, то розуміння вважається повним (100%), якщо вони всі розкриті правильно, досить повним (67%), якщо розкрито два питання, неповним або задовільним (33%), якщо студент може дати відповідь лише на одне запитання. Неправильні відповіді на всі три питання означають, що рівня глобального розуміння не досягнуто.

Друге прослуховування ХТ – це детальне аудіювання ХТ, що передбачає досягнення повного розуміння ХТ, перевірка якого здійснюється за допомогою відповідей на запитання тесту множинного вибору. Використання такого типу тесту зумовлено тим, що він не тільки не відволікає від

прослуховування, але і створює візуально-вербальну опору, допомагає сконцентрувати увагу під час тривалого звучання ХТ, зменшує навантаження на пам'ять. І.П. Задорожна зазначає, що недоліками таких тестів є ймовірність угадування правильної відповіді (25%), а також те, що вони суперечать принципу комунікативності [3, с. 299]. Однак ці недоліки можна деякою мірою компенсувати за допомогою формули підрахунку відповідей, яка враховує поправку на вгадування (формула Роберта Фрарі: $FS = R - W / (C - 1)$, де FS – результат, R – правильні відповіді, W – неправильні відповіді, C – кількість альтернатив [8, с. 33]), а також завдяки інтерактивним формам роботи (наприклад, обговорення відповідей у парах чи групах) після прослуховування ХТ.

Самостійне аудіювання передбачає таку кількість прослуховувань ХТ (зокрема, окремих складних чи незрозумілих студентам фрагментів), яка відповідає індивідуальним потребам кожного слухача та дозволяє досягнути критичного розуміння ХТ. Критичне аудіювання сприятиме розвитку «самостійного критичного рефлексивного нелінійного мислення», яке є необхідним для роботи та життя в сучасних умовах [6, с. 57]. Цей підетап повинен включати вправи, які б спонукали студентів визначати комунікативний намір автора чи персонажів, відрізнити факти від суджень, оцінювати персонажів, їхній соціальний статус, робити умовиводи, інтерпретувати ХТ, виявляти основну проблему ХТ, порівнювати з особистим досвідом тощо, тобто вправи на розвиток умінь аудіювання із критичною оцінкою та на особистісне сприйняття.

Завершальний етап, як і попередні два, передбачає як аудиторну, так і позааудиторну роботу. Аудиторна робота включає інтерактивний та навчальний підетапи, а позааудиторна робота – тренувальний та рефлексивний підетапи.

Інтерактивний підетап передбачає комунікаційну взаємодію студентів на основі прослуханого ХТ. Мета цього підетапу – поділитися своєю проєкцією твору, розвивати вміння спілкуватися, співпрацювати та взаємодіяти з іншими людьми, адже ці вміння входять у групу ключових компетентностей XXI ст. [6, с. 57].

Метою навчального підетапу є аналіз аудитивної діяльності, обговорення й опрацювання різноманітних аспектів тексту ХТ, що передбачає вибіркове прослуховування фрагментів ХТ та читання додаткових матеріалів. Правильне розуміння прослуханої інформації – це важлива мета навчання аудіювання. Однак, як наголошують учені, спрямування уваги тільки на «продукт» аудіювання (його результат) призводить до того, що виконання вправ під час прослуховування стає тестуванням аудитивних умінь студентів. Тому важливо не тільки перевіряти правильність / неправильність

розуміння, а також дати можливість зрозуміти суть самого процесу аудіювання, своєї ролі в ньому, тобто необхідно навчати студентів слухати ефективніше [12, с. 270]. На цьому етапі важливо включити вправи для розширення метакогнітивних знань та стратегій студентів, що сприятиме їх застосуванню під час наступного аудіювання ХТ. В. Вандергріфт і К. Гох розробили опитувальник для самооцінки рівня метакогнітивної обізнаності із процесом аудіювання (Metacognitive Awareness Listening Questionnaire) [13], який варто пройти зі студентами, обговорити його результати.

Тренувальний етап в аудитивній діяльності передбачений для формування та вдосконалення слухо-вимовних, інтонаційних та лексичних навичок студентів. Зарубіжні вчені звертають увагу на те, що труднощі, з якими стикаються студенти під час аудіювання, значною мірою пов'язані з фонетичними процесами мовлення (наголос, редуковані форми слів, асиміляція, елізія тощо), розпізнаванням слів, сегментацією мовленнєвого потоку тощо, а тому наголошують на необхідності практики, яка б забезпечувала розвиток фонетичних навичок студентів [12, с. 144]. Учені пропонують розвивати мовленнєвий слух та збагачувати знання різноманітних фонологічних модифікацій зв'язного мовлення в контексті усних текстів на завершальному (післятекстовий) етапі роботи з аудіотекстами [12, с. 132] після практики в аудіюванні «згори вниз» [12, с. 272].

Тренувальний підетап передбачений для того, щоб надати студентам можливість систематично тренувати свій фонематичний та інтонаційний слух, вимовні навички, а також засвоювати нову лексику. Така практика сприятиме адаптації до різних типів вимови й акцентів, запобігатиме деавтоматизації вимовних навичок, зменшить фонетичну інтерференцію, сприятиме формуванню лексичних навичок. На цьому підетапі варто пропонувати вправи на транскрибування уривків ХТ (для розвитку фонематичного слуху різних типів вимови), читання вголос та читання за диктором (shadow reading) (для розвитку вимовних навичок та інтонаційного слуху), а також виконувати лексичні вправи для розширення словникового запасу завдяки лексиці прослуханого оповідання.

На рефлексивному підетапі студенти заповнюють щоденник аудіювання, пишуть резюме ХТ і рецензію до прослуханої АК. Метою цього підетапу є розвиток здатності аналізувати адекватність свого розуміння ХТ і ефективність процесу слухання, оцінювати процес та результат власної аудитивної діяльності, а також розвиток умінь компресії ХТ (написання резюме ХТ) та критичної оцінки АК ХТ у письмовій формі (написання рецензії). Підсумовано наочно запропоновані нами етапи аудитивної діяльності на базі АК ХТ (табл. 1).

Загальна ефективність методики формування англомовної аудитивної компетентності з використанням аудіокниг художніх творів була перевірена

Таблиця 1

Етапи роботи з аудіокнигами художніх творів

<i>Позааудиторна робота</i>	<i>Аудиторна робота</i>
ПІДГОТОВЧИЙ ЕТАП	
1. Підготовчо-розвивальний підетап (пізнавально-пошукова робота).	2. Орієнтаційно-мотиваційний підетап (обговорення орієнтирів, передбачень, формування інтересу, очікувань).
ОСНОВНИЙ ЕТАП (інтенсивне аудіювання)	
	3. Аудиторне прослуховування ХТ <i>Перше прослуховування:</i> глобальне аудіювання ХТ: контроль / рефлексія.
	<i>Друге прослуховування:</i> детальне аудіювання ХТ: контроль / рефлексія.
4. Самостійне прослуховування ХТ Критичне аудіювання ХТ. Рефлексія.	
ЗАВЕРШАЛЬНИЙ ЕТАП	
	5. Інтерактивний підетап Інтерактивне аудіювання.
	6. Навчальний підетап (аналіз аудитивної діяльності, опрацювання, обговорення різноманітних аспектів тексту ХТ, вибіркове прослуховування фрагментів ХТ).
7. Тренувальний підетап (транскрибування уривків ХТ, читання за диктором, читання вголос, лексичні вправи).	
8. Рефлексивний підетап (заповнення щоденника аудіювання, написання рецензії до АК ХТ).	

експериментально засобами методичного експерименту в Тернопільському національному педагогічному університеті імені Володимира Гнатюка за участю 60 студентів IV курсу у 2017–2018 навчальному році [1, с. 172].

Висновки. Досягнути високого рівня англомовної аудитивної компетентності з використанням аудіокниг художніх творів можна за умов поетапної організації навчання у ЗВО. Навчання аудіювання АК ХТ здійснюється на трьох основних етапах, які поєднують аудиторну та позааудиторну роботу: 1) підготовчому, що передбачає підготовчо-розвивальний підетап для позааудиторної роботи й орієнтаційно-мотиваційний підетап для аудиторної роботи; 2) основному, який включає два підетапи: аудиторного аудіювання та самостійного аудіювання; 3) завершальному, що реалізується у процесі аудиторної роботи на інтерактивному та навчальному підетапах, а також позааудиторної роботи на тренувальному та рефлексивному підетапах. Така аудитивна діяльність включає підготовку до аудіювання ХТ, сам процес аудіювання, засвоєння важливої інформації, а також рефлексивний аналіз самого процесу слухання. Методика роботи з аудіокнигами художніх творів відповідає принципам збалансованого підходу до аудіювання і поєднує: інтенсивне й екстенсивне аудіювання; розвиток умінь аудіювання «згори вниз» та «знизу вгору»; опосередковане та безпосереднє аудіювання; практику в аудіюванні та навчання аудіювати ефективніше; увагу до результату, «продукту» аудіювання (listening to learn) та до самого процесу (learning to listen).

Перспективи досліджень убачаємо в теоретичному та практичному вивченні потенціалу АК ХТ, методики їх використання на уроках англійської мови в закладах загальної середньої освіти.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Білянська І.П. Формування англомовної аудитивної компетентності майбутніх учителів із використанням аудіокниг художніх творів : дис. ... канд. пед. наук : 13.00.02. Тернопіль, 2018. 317 с.
2. Богданова Е.Г. Обучение аудированию на начальном этапе интенсивного курса (исследование учебных функций визуальных опор) : дис. ... канд. пед. наук : 13.00.02. Москва, 1984. 270 с.
3. Задорожна І.П. Теоретико-методичні засади організації самостійної роботи майбутніх учителів з оволодіння англомовною комунікативною компетенцією : дис. ... докт. пед. наук : 13.00.02. Київ, 2012. 770 с.
4. Захарова О.Ю. Обучение аудированию аутентичных текстов-интервью учащихся старших классов школ с углубленным изучением английского языка : дис. ... канд. пед. наук : 13.00.02. Сыктывкар, 2009. 192 с.
5. Методика формування міжкультурної іншомовної комунікативної компетенції : Курс лекцій / О.Б. Бігич та ін. ; за ред. С.Ю. Ніколаєвої. Київ : Ленвіт, 2011. 344 с.
6. Обдалова О.А. Иноязычное образование в XXI в. в контексте социокультурных и педагогических инноваций. Томск : Изд-во Том. ун-та, 2014. 180 с.
7. Field J. Skills and strategies: towards a new methodology for listening. *ELT Journal*. 1998. № 52/2. P. 110–118.
8. Fray R.B. Formula Scoring of Multiple-Choice Tests (Correction for Guessing). *Educational Measurement: Issues and Practice*. 1988. № 7. P. 33–38.
9. A special issue on second and foreign language listening pedagogy and assessment / C.C. Goh et al. *International Journal of Innovation in English Language teaching and Research*. 2014. № 3 (2). P. 113–119.
10. Harmer J. *The Practice of English Language Teaching*. Pearson Education Limited, 2007. 448 p.
11. Schmidt A. Listening journals for extensive and intensive listening practice. *English Teaching Forum*. 2016. Vol. 54. № 2. P. 3–11. URL: https://americanenglish.state.gov/files/ae/resource_files/etf_54_2_pg02-11.pdf (дата звернення: 14.11.2021).
12. Vandegrift L., Goh Ch.C.M. *Teaching and Learning Second Language Listening. Metacognition in action*. New York ; London : Routledge, 2012. 315 p.
13. The Metacognitive Awareness Listening Questionnaire (MALQ): Development and validation / L. Vandegrift et al. *Language Learning*. 2006. № 56. P. 431–462.